STELLENBOSCH UNIVERSITEIT

TOEGEPASTE WISKUNDE 20753-242

VEKTORANALISE

NOTAS: HOE OM DIE POTENSIAALFUNKSIE TE VIND

As 'n vektorveld konserwatief is ($\equiv$ irrotasioneel $\equiv$ 'n gradiëntveld), dan hang lynintegrale van die vorm

$$W = \int_C \mathbf{F} \cdot d\mathbf{r}, \tag{1}$$

slegs af van die beginpunt en die eindpunt van die pad C en nie van die spesifieke pad wat die twee punte verbind nie (op voorwaarde dat geen pad deur 'n singulariteit van **F** loop nie, of dat dit 'n singulariteit in **F** omsirkel nie).

Die integraal in (1) word dan geskryf as

$$W = \int_A^B \mathbf{F} \cdot d\mathbf{r}, \tag{2}$$

waar A en B etikette vir die beginpunt en die eindpunt van die pad C is.

Ten einde te toets of **F** irrotasioneel is, sal 'n mens eenvoudig $\nabla \times \mathbf{F}$ bereken en kontrolleer dat die nul is. As dit wel nul is, dan is **F** die gradiënt van een of ander funksie $\phi(x, y, z)$, genoem die potensiaalfunksie van **F**. Laat

$$\mathbf{F} = \begin{bmatrix} P \\ Q \\ R \end{bmatrix}.$$

Dit beteken dat

$$\mathbf{F} = \nabla\phi = \begin{bmatrix} \frac{\partial\phi}{\partial x} \\ \\ \frac{\partial\phi}{\partial y} \\ \\ \frac{\partial\phi}{\partial z} \end{bmatrix},$$

met ander woorde,

$$P = \frac{\partial\phi}{\partial x}, \quad , \quad Q = \frac{\partial\phi}{\partial y}, \quad \text{and} \quad R = \frac{\partial\phi}{\partial z}. \tag{3}$$

Vanaf die kettingreël vir parsiële afgeleides, kry ons dat

$$d\phi = \frac{\partial\phi}{\partial x}dx + \frac{\partial\phi}{\partial y}dy + \frac{\partial\phi}{\partial z}dz, \tag{4}$$

maar let op dat $\mathbf{F} \cdot d\mathbf{r}$ as volg uitgebrei kan word

$$\mathbf{F} \cdot d\mathbf{r} = Pdx + Qdy + Rdz, \tag{5}$$

en deur (5) met (4) te vergelyk, is dit duidelik dat

$$\mathbf{F} \cdot d\mathbf{r} = d\phi. \tag{6}$$

Die integraal (2) kan dan eenvoudig as volg bereken word:

$$W = \int_A^B d\phi = \Big[\phi(x,y,z)\Big]_A^B. \tag{7}$$

Hoe kan 'n mens ϕ uit $\mathbf{F}$ vind? Ons wys hier twee verskillende maniere, wat ons sal noem [1] die Integrasie-Differensiasie-metode, en [2] die Termversamelingsmetode. Hierdie metodes sal by wyse van 'n voorbeeld geïllustreer word .

<u>Voorbeeld:</u> Vind die potensiaalfunksie van $\mathbf{F} = (2xyz^3 + 3z)\mathbf{i} + (x^2z^3 + z)\mathbf{j} + (3x^2yz^2 + 3x + y + 5)\mathbf{k}$.

Laat one eers kontroleer dat die vektorveld konserwatief is.

$$\begin{bmatrix} \frac{\partial}{\partial x} \\ \frac{\partial}{\partial y} \\ \frac{\partial}{\partial z} \end{bmatrix} \times \begin{bmatrix} 2xyz^3 + 3z \\ x^2z^3 + z \\ 3x^2yz^2 + 3x + y + 5 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} (3x^2z^2 + 1) - (3x^2z^2 + 1) \\ (6xyz^2 + 3) - (6xyz^2 + 3) \\ 2xz^3 - 2xz^3 \end{bmatrix} = \mathbf{0}$$

Ja, dit is inderdaad.

<u>Vind van ϕ deur die Integrasie-Differensiasie-metode:</u>

Omdat

$$P = \frac{\partial \phi}{\partial x}, \qquad Q = \frac{\partial \phi}{\partial y}, \qquad \text{en} \qquad R = \frac{\partial \phi}{\partial z}, \tag{8}$$

kan ons die eerste vergelyking van (8) na x integreer,

$$\begin{aligned} \int d\phi &= \int (2xyz^3 + 3z)dx \\ \phi &= x^2yz^3 + 3xz + g(y,z) \end{aligned} \tag{9}$$

waar $g(y,z)$ 'n 'integrasiekonstante' is, m.a.w. dit is konstant met betrekking tot x, maar dit mag van y en z afhang.

Ten einde $g(y,z)$ te vind, differensieer ons (9) na y, en vergelyk dit met Q,

$$\frac{\partial \phi}{\partial y} = x^2z^3 + \frac{\partial g}{\partial y} = x^2z^3 + z, \tag{10}$$

dus $\dfrac{\partial g}{\partial y} = z$. Deur dit na y the integreer, verkry ons

$$\int \frac{\partial g}{\partial y} = \int z dy, \tag{11}$$

en daarom is

$$g(y,z) = yz + h(z), \tag{12}$$

waar $h(z)$ 'n integrasiekonstante m.b.t. y is, maar wat van z mag afhang. Deur (12) in (9) in te stel, gee

$$\phi = x^2yz^3 + 3xz + yz + h(z). \tag{13}$$

Ten laaste moet ons (13) na z integreer, en dit vergelyk met R om die korrekte uitdrukking vir $h(z)$ te verkry.

$$\frac{\partial \phi}{\partial z} = 3x^2yz^2 + 3x + y + h'(z) = 3x^2yz^2 + 3x + y + 5.$$

Dus $h'(z) = 5$, en integrasie na z gee

$$h(z) = 5z + C. \tag{14}$$

Na instelling van (14) in (13), verkry ons

$$\phi = x^2yz^3 + 3xz + yz + 5z + C. \tag{15}$$

Vind van ϕ met die Termversamelingsmetode:

Hierdie metode blyk korter te wees, maar 'n mens moet versigtig wees om die terme korrek te versamel.

Ons maak weer gebruik van die feit dat

$$P = \frac{\partial \phi}{\partial x}, \qquad Q = \frac{\partial \phi}{\partial y}, \qquad \text{and} \qquad R = \frac{\partial \phi}{\partial z}. \tag{16}$$

Ons integreer P na x, Q na y en R na z:

$$\begin{aligned} \int d\phi &= \int P dx \\ \phi &= \int (2xyz^3 + 3z)dx \\ &= x^2yz^3 + 3xz + \underset{\substack{\uparrow \\ \text{terme in} \\ y \text{ en } z}}{\ldots\ldots\ldots} \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \int d\phi &= \int Q dy \\ \phi &= \int (x^2z^3 + z)dy \\ &= x^2yz^3 + yz + \underset{\substack{\uparrow \\ \text{terme in} \\ x \text{ en } z}}{\ldots\ldots\ldots} \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \int d\phi &= \int R dz \\ \phi &= (3x^2yz^2 + 3x + y + 5)dz \\ &= x^2yz^3 + 3xz + yz + 5z + \underset{\substack{\uparrow \\ \text{terme in} \\ x \text{ en } y}}{\ldots\ldots\ldots} \end{aligned}$$

In elk van hierdie uitdrukkings ontbreek daar terme (díe terme wat van die ander twee veranderlikes afhang) as 'n mens na 'n spesifieke veranderlike integreer. Natuurlik sal enige term wat van x, en y, sowel as van z afhang, in al drie gevalle verskyn. 'n Term in x en z, byvoorbeeld, (soos die term $3xz$ in die voorbeeld) sal verskyn waar 'n mens na x integreer, sowel as waar 'n mens na z integreer, maar dit sal nie verskyn waar jy na y integreer nie. Dit is nou nodig om die terme te versamel om die funksie ϕ te vorm. In hierdie voorbeeld is ϕ dus as volg,

$$\phi = x^2yz^3 + 3xz + yz + 5z + C, \tag{17}$$

waar ons die konstante C bygevoeg het.